

Spatial analysis of citizens' security feeling in urban spaces with futures studies approach (Case study: Khorramabad city)

Sobhani, N^{a,1}, Beranvandzadeh, M^b, Gerami Tayyebi, M^c, Seidbeigi, S^d

^a PhD in Geography and Urban Planning, Islamic Azad University, Research Branch, Tehran, Iran

^b PhD. in Geography and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.

^c PhD Students, Future Studies, Imam Khomeini University, Qazvin, Iran.

^d PhD in Geography and Urban Planning, Islamic Azad University, Research Branch, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Objective: With increasing population density in cities, all of the economic, social, and cultural dimensions in cities have undergone fundamental changes. Alongside these issues, the security feeling in urban spaces has become one of the concerns of urban planners and managers. In fact, one of the main goals of urban planning is to decide in the present time that urban activities in the future will be well targeted for the benefit of its citizens. Explaining and describing the security of urban spaces in the future can reduce the occurrence of a variety of social anomalies.

Methods: The present study aims to space analysis of the citizen's security feeling in urban spaces in terms of future study in Khorramabad city with a descriptive-exploratory approach based on documentary-survey resources. The studied statistical population is elite and experts in the field of security in urban spaces. MicMac software is used to analyze the information, structural analysis method and interaction effect matrix.

Results: Regarding the effectiveness of the studied variables on the future of security feeling in Khorramabad, the results of the research showed that five effective variables include employment, income and social class, the effect of managers' mechanisms on reducing abnormalities, social and citizen feedback of each other and the rate surrounded of residential units on each other.

Conclusion: Based on the variables affecting security management in urban spaces, it can be said that the state of instability is dominant in the system.

Keywords: Security, Urban Spaces, Future Study, Khorramabad City.

Received: June 26, 2018

Reviewed: October 22, 2018

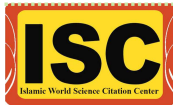
Accepted: November 14, 2018

Published Online: March 20, 2019

Citation: Sobhani, N., Beranvandzadeh, M., Gerami Tayyebi, M., Seidbeigi, S (2019). *Spatial analysis of citizens' security feeling in urban spaces with futures studies approach (Case study: Khorramabad city)*. *Journal of Urban Social Geography*, 5(2), 31-49. (In Persian)

DOI: [10.22103/JUSG.2019.1967](https://doi.org/10.22103/JUSG.2019.1967)

¹ Corresponding author at: Islamic Azad University, Research Branch, P.C: 14515-775, Tehran, Iran. E-mail address: n.sobhani65@gmail.com (Sobhani, N).

دوفصلنامه
جغرافیای اجتماعی شهری

EISSN 2645-7784

© صاحب امتیاز: دانشگاه شهید باهنر کرمان، ایران

واکوی فضایی احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهر خرم‌آباد)

نوبخت سبحانی^۱، مریم بیرانوندزاده^۲، محسن گرامی طیبی^۳، صادق صیدیگی^۴

^۱ دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، ایران، تهران، ایران.

^۲ دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، ایران، تهران.

^۳ دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشگاه امام خمینی، ایران، قزوین.

^۴ دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران.

چکیده

تبیین موضوع: با افزایش تراکم جمعیت در شهرها، کلیه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در شهرها دچار تحولات اساسی شده است. همسو با این مسائل؛ احساس امنیت در فضاهای شهری به یکی از دغدغه‌های برنامه ریزان شهری و مدیران تبدیل شده است. در واقع، یکی از اهداف اصلی برنامه‌ریزی شهری، تصمیم‌گیری در زمان حال است تا فعالیت‌های شهری در آینده به نفع شهروندان آن، به درستی هدایت شوند. تبیین و توصیف امنیت فضاهای شهری در آینده، می‌تواند از بروز انواع ناهنجاری‌های اجتماعی بکاهد.

روش: پژوهش حاضر باهدف؛ واکوی فضایی احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری از منظر آینده‌پژوهی در شهر خرم‌آباد با رویکرد توصیفی-اکتشافی مبتنی بر منابع اسنادی-پیمایشی تدوین شده است، جامعه آماری مورد مطالعه، نخبگان و متخصصان در حیطه امنیت در فضاهای شهری بوده‌اند، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار میک مک، روش تحلیل ساختار و ماتریس تأثیر متقابل استفاده شده است.

یافته‌ها: در خصوص میزان اثرگذاری متغیرهای مورد مطالعه بر آینده احساس امنیت در شهر خرم‌آباد، نتایج تحقیق نشان داد پنج متغیر اثرگذار به ترتیب شامل اشتغال، درآمد و طبقه اجتماعی، تأثیر ساز و کارهای مدیران در کاهش ناهنجاری‌ها، بازخوردهای اجتماعی و ارتباطی شهروندان نسبت به یکدیگر و میزان اشراف و احاطه واحدهای مسکونی بر هم می‌باشد.

نتایج: بر اساس متغیرهای اثرگذار بر مدیریت امنیت در فضاهای شهری می‌توان گفت که وضعیت ناپایداری بر سیستم حاکم بر شهر خرم‌آباد حاکم است.

کلیدواژه‌ها: امنیت، فضاهای شهری، آینده‌پژوهی، شهر خرم‌آباد.

انتشار آنلاین: ۱۳۹۷/۱۲/۲۹

پذیرش: ۱۳۹۷/۰۸/۲۳

بازنگری: ۱۳۹۷/۰۷/۳۰

دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۰۵

استناد: سبحانی، نوبخت؛ بیرانوندزاده، مریم؛ گرامی طیبی، محسن؛ صیدیگی، صادق (۱۳۹۷). *واکوی فضایی احساس امنیت شهروندان در فضاهای شهری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهر خرم‌آباد)*. دوفصلنامه جغرافیای اجتماعی شهری، ۵ (۲)، ۳۱-۴۹.

DOI: [10.22103/JUSG.2019.1967](https://doi.org/10.22103/JUSG.2019.1967)

^۱ نویسنده مسئول: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران، صندوق پستی: ۷۷۵-۱۴۵۱۵ رایانامه: n.sobhani65@gmail.com (نوبخت سبحانی)

مقدمه

تحولات شهرنشینی و افزایش تراکم جمعیتی (رفعیان و دیگران، ۱۳۹۱: ۵۲) باعث بروز نابرابری‌های شهری (Shankar & shah, 2003: 1421) و رواج ناامنی‌های اجتماعی در شهرها (ذبیحی و دیگران، ۱۳۹۲: ۱۲۰) گردیده است. برای کاهش این مسائل و مشکلات ناشی از عدم امنیت باید به پتانسیل‌های بالقوه در مناطق شهری توجه نمود (خضیری عفرای و دیگران، ۱۳۹۴: ۷۱). باوجود این، امنیت پیش‌زمینه یک اجتماع سالم و احساس امنیت بستر ساز توسعه جوامع انسانی است (کامران و شعاع برآبادی، ۱۳۸۹) و نیاز به امنیت، همواره از بنیادی‌ترین نیازهای انسان در جامعه بشری به شمار می‌رود (قرایی و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۸).

از آنجاکه حفظ ثبات و امنیت جامعه یکی از مهم‌ترین اهداف سیاست‌گذاران در سطح ملی و بین‌المللی به شمار می‌رود، با توجه به روند تغییر و تحولات به وجود آمده در حیطه امنیت و احساس امنیت، باید بنیان‌های علمی به سمت آینده‌پژوهی و پیش‌بینی نقاطی که امنیت جامعه را تهدید می‌کنند، تقویت شوند تا از این طریق بسترهای تهدیدکنندهی امنیت قبل از انجام هرگونه عمل غیرقانونی شناسایی و با آن برخورد شود.

جهان معاصر عرصه تحولات شگرف و پویایی شتابنده است، تغییرات چنان غافلگیرکننده و برق‌آسا از راه می‌رسند که کوچک‌ترین کم‌توجهی به آن می‌تواند به بهای گزاف غافل‌گیری راهبردی در تمام عرصه‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و حتی فرهنگی باشد. در محیط سرشار از تغییر و بی‌ثباتی و آکنده از عدم قطعیت‌ها، تنها رویکرد و سیاستی که احتمال کسب موفقیت‌های بیشتری دارد تلاش برای معماری آینده است. اگرچه این تلاش همواره با خطرپذیر فراوان قرین بوده است، اما به‌رحال پذیرش این مخاطره به‌مراتب عاقلانه‌تر از نظاره‌گر بودن به تحولات آینده است (خزائی، ۱۳۸۶: ۳). آینده‌پژوهی را می‌توان بخشی از فرایند برنامه‌ریزی هر سازمان برای دستیابی به آینده مطلوب دانست که با محاسبه الزامات و اقتضائات دنیای جدید مسیر توسعه و پیشرفت سازمان را با بهره‌گیری از فرایندهای علمی هموار کرد. در همین راستا، آینده‌پژوهی، فرایند تلاش سیستماتیک برای نگاه به آینده بلندمدت علم، تکنولوژی، محیط‌زیست، اقتصاد و اجتماع می‌باشد که باهدف شناسایی تکنولوژی‌های عام نوظهور و تقویت حوزه‌های تحقیقات استراتژیکی است که احتمالاً بیشترین منافع اقتصادی و اجتماعی را به همراه دارند (Kameoka, 2004:579). در حقیقت می‌توان گفت آینده‌پژوهی، فرآیندی سیستماتیک، مشارکتی و گردآورنده ادراکات آینده است که چشم‌اندازی میان‌مدت تا بلندمدت را باهدف اتخاذ تصمیم‌های روزآمد و بسیج اقدامات مشترک بنا می‌سازد (Gaveagan, 2001). به همین خاطر نظریه‌پردازان و کارگزاران برنامه‌ریز و مدیریت برای دستیابی به کارایی و اثربخشی این مسائل و مشکلات در آینده، تلاش کرده‌اند سیستم مدیریتی و اداره متناظر با پیچیدگی و پویایی که در شهرها وجود دارد، ایجاد کنند تا از طریق آن بتوانند هدایت توسعه یکپارچه و منسجم و نیز رفع مسائل بگرنج این‌گونه فضاهای جغرافیایی در آینده اقدام کنند (قالیباف و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۵) تا در عرصه‌های مختلف با اطمینان خاطر بیشتری برای دستیابی به آینده بهتر برنامه‌ریزی صورت بگیرد (Bicking et al., 2012). بنا به ماهیت و تغییرات مقوله امنیت در فضاهای شهری، مطالعه روند امنیت و احساس امنیت، کمابیش ملموس‌ترین و رایج‌ترین روش مطالعه تغییرات امنیت فضاهای شهری است. پیش از هر چیز باید گفت که امنیت فضاها تغییر خواهد کرد، اما جزئیات این تغییرات چه خواهد بود. آینده‌نگرها سعی می‌کنند تا دامنه‌ای از گزینه‌های آینده را تعریف و پیش‌بینی کرده و بر پایه آن‌ها برنامه‌ریزی کنند. اما، بهترین جنبه پیش‌بینی، درست یا غلط بودن آن نیست، بلکه آن است که پیشرفت را در جهت مفید هدایت کند. تبیین و توصیف آینده، امنیتی فضاهای شهری یعنی پرداختن به انواع تغییرات که این تغییرات می‌توانند انواع مختلفی داشته باشند.

پیشینه نظری

فضاهای شهری در طول تاریخ بشر همواره عرصه اجرای کارکردهای اجتماعی و پویای نهادین جامعه بوده است. امروزه با توجه به روند روبه به رشد شهرنشینی و ناامنی اجتماعی در شهرها، مطالعه موضوع امنیت با رویکرد آینده پژوهی و سایر عوامل کالبدی، فرهنگی و کارکردی مؤثر بر مخرک کننده امنیت شهری از دیدگاه شهروندان و کارشناسان شهری و تحلیل آن و تصمیم گیری علمی بر اصول مبانی برنامه ریزی و طراحی شهری و ارائه سناریوهای مختلف در زمینه امنیت شهری و راهکارهای تقویت آن ضروری می باشد.

امنیت از اساسی ترین نیاز انسان ها در زندگی است به طوری که نبود آن چالشی بزرگ برای شهروندان و لذت بردن آن ها از زندگی است (David, 1995: 36). بر این اساس می توان گفت که تصور بی نیازی از امنیت محال است. با گذر زمان عبور از دوره های مختلف (سنتی، مدرن، پست مدرن و ...) جوامع مختلف نیز دچار تغییرات زیادی شده اند، امنیت نیز همچون سایر عرصه های زندگی در حال تغییر، از خاص و کوچک، به عام و گسترده تغییر کرده است (Zender, 2007: 137). بنابراین، مدیران شهری در فضای متحول شده امروزی به دنبال مدیریت شهری به صورت نظام مند، هماهنگ و یکپارچه هستند و با استفاده از رویکردهای موجود در این حوزه سعی در اداره ای بهتر شهر به صورت مدیریت یکپارچه شهری نموده اند (امیری، ۱۳۹۲: ۲). مدیران شهری امروزه بهتر از گذشته با استفاده از انواع راهبردها و سیاست های مفیدی برای ایجاد تعادل میان شهرها و محیط آن ها و همچنین با شناخت انواع چالش های پیش روی شهرها در آینده می تواند زمینه سازی شهرهای آرمانی گردد (سبحانی، ۱۳۹۶).

اداره این سیستم پیچیده با آینده پژوهی می توان امنیت شهرها را هر چه بیشتر به سمت توسعه پایدار سوق داد به طوری که با افزایش چالش ها در سطح جهان و نیروهای پیشران توسعه، سبب ایجاد و توسعه آینده پژوهی جهت پاسخ به این چالش ها گردید. ظهور این رویکرد به عنوان یک مفهوم جهانی و ابزار سیاست گذاری شده است (مداحی و کاراوند، ۱۳۸۹: ۱۰۸). این رویکرد نوعی مدیریت و مهندسی جامع آینده و ایجاد فرصت برای ساختن آینده مطلوب است. آینده نگاری کار خود را با شناسایی بدیل آغاز می کند و با بررسی آن ها، امکان وقوع و اثربخشی هر انتخاب را مشخص می کند. بعد از این مرحله نوبت به انتخاب گزینهی مطلوب بر اساس معیارهای امکان و اثربخشی می رسد، در واقع خروجی این مرحله لیستی از اولویت های برتر از تصاویر آینده می باشد (ساسان پور و آزادبخت، ۱۳۹۳: ۴). به هر حال، یکی از دغدغه های کلیدی در برنامه ریزی شهری، پیش بینی آینده و محدود کردن عدم قطعیت است. در واقع، یکی از اهداف اصلی برنامه ریزی شهری، تصمیم گیری در زمان حال است تا فعالیت های شهری در آینده به نفع شهروندان آن، به درستی هدایت شوند (زند حسامی و شهرام فر، ۱۳۹۵: ۵۷).

پیشینه عملی

در خصوص امنیت در فضاهای شهری می توان به مطالعات لئونارد دوهل، جان اشتون، مارشال، ژرژ بیکا، لوسرا، اشاره نمود. (پورموسوی و همکاران، ۱۳۹۴: ۴۶۶). اشنایدر و کیتچن پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی در دو کشور ایالات متحده و بریتانیا به طور جداگانه مورد مقایسه قرار دادند (Schneider and Kitchen, 2013).

فوستر و همکاران تأثیر ترس از جرم را در راه رفتن و پیاده روی افراد در استرالیا را مورد بررسی قرار دادند. نتایج یافته های آن ها نشان می دهد که با افزایش مداخلات و تصمیم گیری ها می توان ترس از جرم را کاهش داد (Foster et al, 2014).

سبحانی و همکاران (۱۳۹۵) در مقاله ای با عنوان «تحلیل شاخص ها و ابعاد توسعه پایدار محله ای در راستای ارتقای امنیت شهری در شهر شاهین دژ» به این نتیجه رسیدند که با ایجاد امنیت از طریق شاخص های توسعه پایدار در برابر جرم میتوان پایداری را در سطح محله ها تقویت کرد.

میرمحمدتبار و همکاران (۱۳۹۵) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان» به بیان این مطلب پرداختند که متغیرهای رسانه‌های جمعی، دین‌داری، حجاب و پوشش مناسب و اعتماد اجتماعی نسبت به سایر متغیرها تأثیر زیادی بر احساس امنیت اجتماعی زنان در ایران دارد.

مقیم (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان «معرفت‌شناسی آینده‌پژوهی در رویکردهای نظری به برنامه‌ریزی شهری» معتقد است که مشکلات کنونی شهرسازی و معماری ناشی از عدم شناخت دقیق آینده شهرها و معماری مربوط به آن است.

صادقی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله خود با عنوان «مقایسه تطبیقی مکان‌یابی فضای سوم و نقشه‌شناختی احساس امنیت در فضای شهری» عنوان کردند؛ ارتقا احساس امنیت شهر در گرو مطالعات زیربنایی، شناخت عوامل مؤثر و برنامه‌ریزی جهت ارتقا کیفیت کالبدی اجتماعی محیط است. به نظر می‌رسد فضای سوم به‌عنوان راهکار مؤثر اجتماعی محیطی می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای حس امنیت شهروندان گردد.

هزارجریبی و همکاران (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن» به این نتیجه رسیدند که بیشترین تأثیر بر متغیر احساس امنیت اجتماعی را پایگاه اجتماعی-اقتصادی و اعتماد اجتماعی دارا می‌باشد.

لطفی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی «احساس امنیت در فضاهای عمومی کلان‌شهر شیراز» پرداختند، نتایج مطالعات آن‌ها نشان می‌دهد بین میانگین‌های مناطق مختلف شهر از نظر میزان احساس امنیت فضاهای عمومی تفاوت وجود دارد.

مویدی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش مؤلفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (محلّه اوین تهران)» به این نتیجه رسیدند که در مجموع احساس امنیت در فضا، با ایجاد احساس مطلوبیت، برقراری آرامش و ایجاد آسایش در محیط تأمین می‌گردد.

مختاری و همکاران (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت در شهر یاسوج» به این نتیجه رسیدند که رابطه مستقیم و معناداری بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی، اعتماد اجتماعی، میزان دین‌داری و میزان احساس امنیت اجتماعی وجود دارد.

بختیاری مقدم و رستمی در پژوهشی با عنوان «تأثیر آینده‌پژوهی بر برنامه‌ریزی راهبردی در سازمان‌های امنیتی» به این نتیجه رسیدند که آینده‌پژوهی با پایش تغییرات و تحولات محیط درونی و بیرونی سازمان و تشخیص هوشمندانه فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی سازمان و تقوتی تفکر راهبردی در مدیران سازمان‌های امنیتی، باعث بهبود برنامه‌ریزی راهبردی در این سازمان‌ها می‌شود.

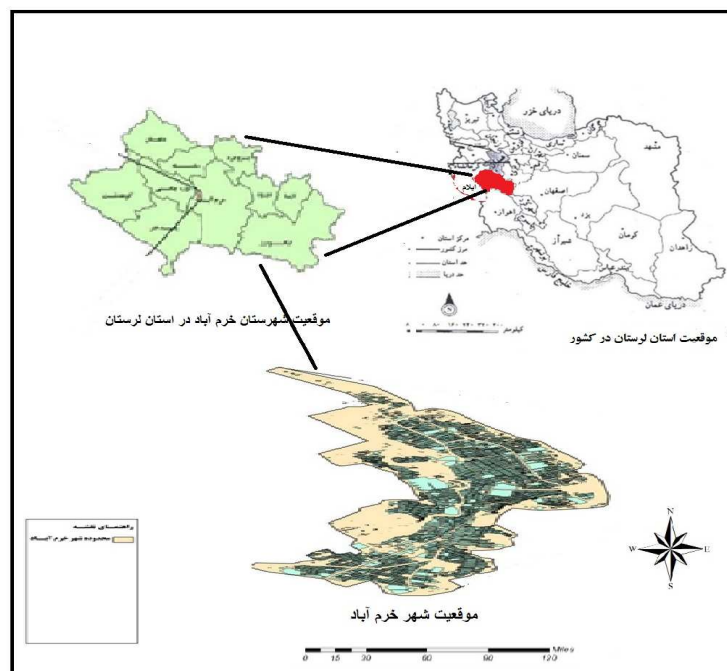
یاوری و تقی زاده (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «آینده‌پژوهی پلیس، رهیافتی نو برای تحقق امنیت اجتماعی» به بررسی کارایی نیروی انتظامی برای برقراری نظم و امنیت اجتماعی داشته و ساز و کارهایی برای ایفای این نقش پرداخته است. ساروخانی و نویدیا (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «احساس امنیت اجتماعی در تهران» به این نتیجه دست یافتند که میانگین امنیت جانی و شغلی در منطقه شمال بالاتر است اما امنیت مالی در مناطق جنوب تهران بیشتر است.

داده‌ها و روش‌شناسی

این تحقیق ترکیبی از روش‌های اسنادی و پیمایشی است. از نظر ماهیت تحلیلی و اکتشافی است. برای جمع‌آوری اطلاعات از تحلیل محتوا، تکنیک‌های تحلیل اثرات متقاطع، نرم‌افزار میک مک و غیره استفاده شده است. بعد از جمع‌آوری پیش‌ران‌ها (اقتصادی، اجتماعی، مدیریتی و کالبدی) و متغیرهای آن‌ها (۳۸ مورد) با استفاده از نظرات خبرگان (۸ نفر) در پرسشنامه‌ای به‌صورت مقایسه دوجه‌دویی اقدام گردید. در این روش از ماتریس متقاطع استفاده شد. برای پر کردن پرسشنامه‌ها در قالب اعداد ۰، ۱، ۲، ۳ ارزش‌گذاری گردید. بعد از این مرحله، اقدام به ورودی این داده‌ها به نرم‌افزار قدرتمند میک مک جهت بررسی این متغیرها گردید. با استفاده از خروجی این داده میزان متغیرهای تأثیرگذار و اثرپذیر از لحاظ مستقیم و غیرمستقیم مشخص شد.

قلمرو پژوهش

شهر خرم‌آباد در طول جغرافیایی ۲۲° ۴۸' شرقی نسبت به نصف‌النهار گرینویچ و عرض جغرافیایی ۲۲° ۳۳' شمالی نسبت به استوا، در ارتفاع ۱۱۷۱ متری واقع شده است. خرم‌آباد از طرف شمال به تپه کیو با ارتفاع ۱۲۹۰ متر، از طرف شمال شرقی به دامنه‌های مخمل کوه به ارتفاع ۱۸۰۲ متر، از طرف جنوب شرقی به کوه‌های شیر کشان به ارتفاع ۱۷۶۵ متر و پشته حسین‌آباد و کوه پشته به ارتفاع ۱۵۵۰ متر محدود است. همچنین از طرف غرب به شاخه‌هایی از سفیدکوه که تا حاشیه شهر پیش آمده و شهر را محدود کرده است، منتهی می‌شود (شکل ۱). شهر خرم‌آباد در طول دره‌ای که رودخانه خرم‌آباد با جهتی شمالی - جنوبی آن جریان دارد، واقع شده است. بخشی شمالی شهر چهره کوهستانی و ناهموار و بخش جنوبی شهر چشم‌اندازی هموار دارد. وسعت این دره چندان زیاد نیست به طوری که در گلوگاه دره، عرض دره به حداقل می‌رسد که در این قسمت عرض فضای شهری از ۱۱۰۰ متر تجاوز نمی‌کند. در این دره محصور بین ارتفاعات مجاور، هرکجا کوه‌ها از هم فاصله داشته و عامل فرسایش بیشتر تأثیرگذار بوده، شیب‌ها ملایم‌تر و وسعت بیشتر بوده، بنابراین اجازه زیست به انسان داده شده و شهر بدان سوی گسترش یافته است و هرکجا که کوه‌ها فاصله کمتری نسبت به هم دارند، دره تنگ و شیب شدیدتر شده، بنابراین شهر باریک و کشیده شده است. وضع قرار گرفتن و جهت ارتفاعات مجاور شهر خرم‌آباد به شهر موقعیت اقلیمی خاص داده و نیز موجب جریان دائمی رودخانه خرم‌آباد و کرگانه گردیده است.

شکل ۳- موقعیت قلمرو پژوهش (ماخذ: طرح جامع شهر خرم‌آباد)

یافته‌ها

شناسایی پیش‌ران‌های کلیدی مؤثر بر امنیت در فضاهای شهری

در پژوهش حاضر جهت شناسایی روندهای اولیه مؤثر بر امنیت در فضاهای شهری از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. بعد از انتخاب متخصصان و کارشناسان امر در این زمینه اقدام به نظرسنجی آن‌ها گردید. در نهایت بعد از پایش روندها، ۳۸ روند در قالب عوامل کلی (اجتماعی-اقتصادی، کالبدی و مدیریتی) به عنوان متغیرهای اولیه مؤثر بر توسعه امنیت در فضاهای شهری خرم‌آباد انتخاب شدند (جدول ۱).

جدول ۱- گویه‌های پژوهش

متغیرها	پیش‌رانه‌ها و عوامل کلیدی
فرایندهای جمعیتی (روند تحولات جمعیتی، افزایشی / کاهش).	اجتماعی- اقتصادی
بعد خانوار	
نوع خانواده (هسته‌ای، گسترده)	
تراکم جمعیتی	
میزان مشارکت مردمی	
نظارت اجتماعی	
میزان حس تعلق به مکان	
توسعه اجتماعات محلی	
ایجاد فضاهای عمومی شاد و پایدار با اجتماعات شهری یکپارچه	
امنیت تردد زنان (وجود احساس امنیت زنان در ساعات خاص مانند شب و ساعات خاصی از روز)	
اشتغال زنان و جوانان در فضاهای امن	
حیات شبانه شهری	
میزان آشنایی زنان و بچه‌ها با فضاهای شهری	
درآمد و طبقه اجتماعی	
بازخوردهای اجتماعی و ارتباطی شهروندان نسبت به یکدیگر	
اشتغال	کالبدی
عرض معابر	
تأمین روشنایی فضاهای شهری	
میزان اشراف و احاطه واحدهای مسکونی بر هم	
عمر و قدمت بنا	
شبکه دفع آب‌های سطحی	
نحوه دسترسی به امکانات شهری	
نوع واحد مسکونی، ویلایی / آپارتمانی	
وجود جاذبه‌های جذاب در محیط	
وضوح و خوانایی	
نوع کاربری	
سازگاری میان کاربری‌ها	
انطباق فرم و عملکرد	
وجود رنگ‌های آرامش‌بخش	
شهرت فضاها	
اندازه و فرم فضا	
سازمان فضایی و نفوذپذیری	
کیفیت مسکن و کاربری‌ها	
آسایش بصری و محیطی	مدیریتی
میزان کاهش فضاهای جرم خیز توسط نیروی انتظامی	
میزان نظارت مدیران در ساخت و طراحی فضاهای عمومی	
تقویت و اقتدار جوامع برای خود مدیریتی	
تأثیر سازوکارهای مدیران در کاهش ناهنجاری‌ها	

(مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۷)

تحلیل کلی محیط سیستم

در این بخش بعد از شناسایی ۳۸ متغیر در ۳ حوزه به‌عنوان روندهای تأثیرگذار بر امنیت در فضاهای شهری، سپس با استفاده از نرم‌افزار میک مک^۱ روندهای تأثیر بر وضعیت آینده امنیت در فضاهای شهری خرم‌آباد مورد ارزیابی قرار گرفتند. بر اساس این ارزیابی، ابعاد ماتریس بر اساس روندها، $38 * 38$ می‌باشد که در ۳ حوزه مذکور تنظیم شده است. به این ترتیب که خبرگان قضاوت خود را در مورد تأثیر هر یک از عوامل مندرج در سطر بر تمامی عوامل که ستون درج شده بودند در قالب اعداد ۰ تا ۳ بیان کرد، به این ترتیب که ۰= بدون تأثیر، ۱= تأثیر کم، ۲= تأثیر متوسط و ۳= تأثیر زیاد بود. اجماع نظرات در خانه‌های مربوطه قرار داده شده و مجموع اعداد هر سطر، بیان‌گر جمع فعال و مجموع داده‌های هر ستون بیان‌گر جمع غیرفعال می‌باشد.

در جدول (۲) تعداد تکرار ۲، تعداد صفر ۵۲، تعداد یک ۴۴۸، تعداد دو ۶۱۲ و در نهایت تعداد سه ۳۳۲ می‌باشد و در مجموع ۱۳۹۲ رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس بوده است که میزان درجه پرشدگی آن ۹۶٫۳۹ درصد است. این مقدار نشان‌دهنده میزان تأثیر زیاد و پراکنده بر همدیگر می‌باشد.

جدول ۲- تحلیل اولیه داده‌های ماتریس تأثیرات متقابل (تحلیل ساختاری)

مقدار	روندها
۳۸	ابعاد ماتریس
۲	تعداد تکرار
۵۲	تعداد صفر
۴۴۸	تعداد یک
۶۱۲	تعداد دو
۳۳۲	تعداد سه
۱۳۹۲	مجموع
۳۹۸۹٫۹۶	درجه پرشدگی

از سوی دیگر ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با ۲ بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۰۰ درصد برخوردار بوده که حاکی از روایی بالایی پرسشنامه و پاسخ‌های آن است (جدول ۳).

جدول ۳- درجه مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

چرخش	تأثیرپذیری (به درصد)	تأثیرگذاری (به درصد)
۱	۹۸	۹۲
۲	۱۰۰	۱۰۰

با توجه به پراکندگی متغیرهای اثرگذار بر مدیریت امنیت در فضاهای شهری می‌توان گفت که وضعیت ناپایداری بر سیستم حاکم است. در نتیجه ۵ دسته متغیر قابل‌شناسایی هستند که به تفصیل آن پرداخته شده است (جدول ۴).

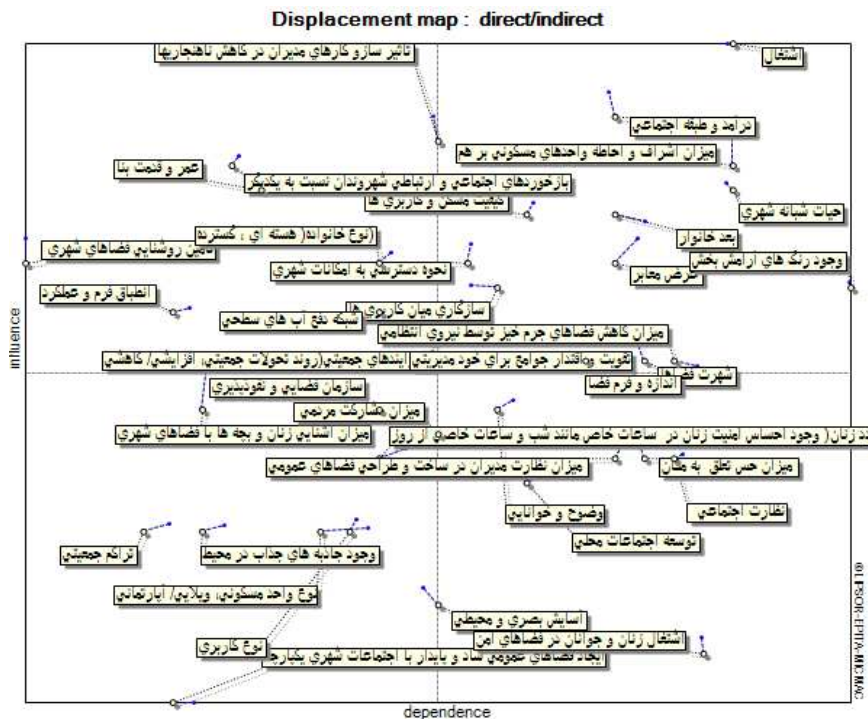
11- MICMAC

جدول ۴- پراکندگی متغیرهای اثرگذار بر امنیت

انواع متغیرها	طبقه‌بندی	روندها
متغیرهای تأثیرگذار	اجتماعی- اقتصادی	بازخوردهای اجتماعی و ارتباطی شهروندان نسبت به یکدیگر
	کالبدی	تأمین روشنایی فضاهای شهری، انطباق فرم و عملکرد، عمر و قدمت بنا
	مدیریتی	-
متغیرهای مستقل	اجتماعی- اقتصادی	تراکم جمعیتی، ایجاد فضاهای عمومی شاد و پایدار با اجتماعات شهری یکپارچه
	کالبدی	وجود جاذبه‌های جذاب در محیط، نوع واحد مسکونی، ویلایی/ آپارتمانی، نوع کاربری،
	مدیریتی	-
متغیرهای تأثیرپذیر	اجتماعی- اقتصادی	اشتغال زنان و جوانان در فضاهای امن، میزان حس تعلق به مکان، نظارت اجتماعی
	کالبدی	آسایش بصری و محیطی.
	مدیریتی	میزان نظارت مدیران در ساخت و طراحی فضاهای عمومی، تقویت و اقتدار جوامع برای خود مدیریتی
متغیرهای دو وجهی	اجتماعی- اقتصادی	اشتغال، درآمد و طبقه اجتماعی، حیات شبانه شهری، بعد خانوار،
	کالبدی	میزان اشراف و احاطه واحدهای مسکونی بر هم، وجود رنگ‌های آرامش‌بخش، کیفیت مسکن و کاربری‌ها، شهرت فضاها، اندازه و فرم فضا، کیفیت مسکن و کاربری‌ها، عرض معابر
	مدیریتی	تأثیر سازوکارهای مدیران در کاهش ناهنجاری‌ها، میزان کاهش فضاهای جرم خیز توسط نیروی انتظامی
متغیرهای تنظیمی	اجتماعی- اقتصادی	توسعه اجتماعات محلی، میزان مشارکت مردمی، فرایندهای جمعیتی، امنیت تردد زنان
	کالبدی	وضوح و خوانایی، سازگاری میان کاربری‌ها، نحوه دسترسی به امکانات شهری، شبکه دفع آب‌های سطحی، سازمان فضایی و نفوذپذیری
	مدیریتی	-

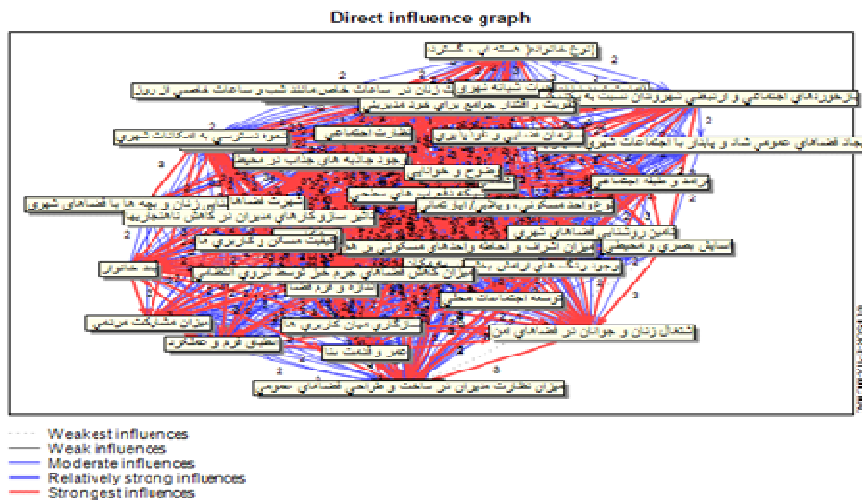
هر یک از متغیرهای جدول (۴) با توجه به شکل (۱) به دست آمده است. نتایج میزان تأثیرات مستقیم متغیرها بر یکدیگر مورد سنجش قرار داده شده است. در شکل‌های زیر نیز انواع روندها و نحوه پراکندگی آن‌ها به صورت مستقیم نشان داده شده است که در بالا با توجه به انواع متغیرها مورد ارزیابی قرار گرفت.

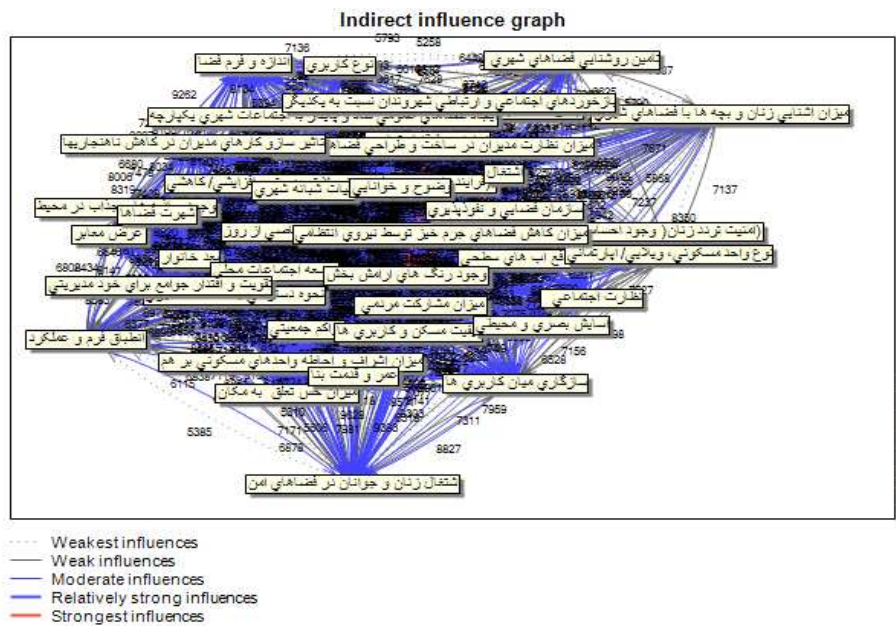
شکل ۱- پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات مستقیم متغیرها. (ماخذ: محاسبات نگارندگان)

تحلیل تأثیرات غیرمستقیم متغیرها یکدیگر

در این روش هر یک از روابط متغیرها توسط نرم افزار میک مک به توان های ۲، ۳، ۴، ۵ و ... رسانده و بر این اساس اثرات غیرمستقیم متغیرها ارزیابی می شود. در تحلیل صفحه پراکندگی تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای مؤثر بر وضعیت مدیریت امنیت در فضاهای شهری خرم آباد همانند صفحه پراکندگی مستقیم متغیرها می توان این دسته از متغیرها (اثرگذار، دوجهی، تنظیمی، اثرپذیر و مستقل) در سیستم با توجه به جدول (۴) شناسایی کرد.

شکل ۲- تحلیل تأثیرات غیرمستقیم متغیرها یکدیگر (ماخذ: محاسبات نگارندگان)

شکل ۳- نقشه روابط غیرمستقیم بین متغیرها (اثرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی) (ماخذ: محاسبات نگارندگان)

در شکل‌های فوق نیز انواع روندها و نحوه پراکندگی آن‌ها به صورت غیرمستقیم نشان داده شده است که با توجه به انواع متغیرها مورد ارزیابی قرار گرفت.

آنچه از مقایسات تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم به دست آمده، نشان می‌دهد که متغیرهای فوق با کمترین تغییرات و جابجایی در ارزیابی تأثیرات غیرمستقیم متغیرها تکرار شده‌اند. بنابراین، در جدول زیر نیز به بررسی متغیرهای مستقیم و غیرمستقیم از لحاظ میزان اثرپذیری و اثرگذاری به تفکیک پرداخته شده است.

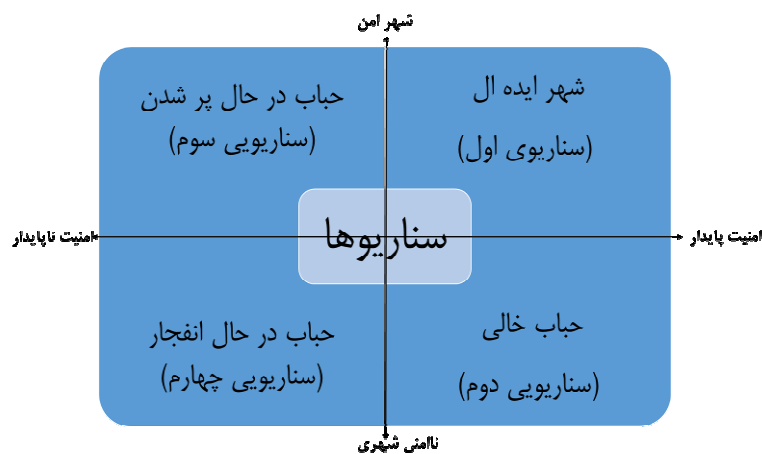
جدول ۵- پانل رتبه‌بندی عدم قطعیت‌های کلیدی

رتبه	متغیرها	تأثیر مستقیم	تأثیر غیر مستقیم
۱	اشتغال	۳۱۴	۳۱۰
۲	درآمد و طبقه اجتماعی	۳۰۲	۳۰۲
۳	تأثیر سازوکارهای مدیران در کاهش ناهنجاری‌ها	۲۹۸	۲۹۹
۴	بازخوردهای اجتماعی و ارتباطی شهروندان نسبت به یکدیگر	۲۹۴	۲۹۶
۵	میزان اشرف و احاطه واحدهای مسکونی بر هم	۲۹۴	۲۹۲
۶	حیات شیبانه شهری	۲۹۰	۲۸۸
۷	عمر و قدمت بنا	۲۹۰	۲۸۸
۸	بعد خانوار	۲۸۶	۲۸۵
۹	کیفیت مسکن	۲۸۶	۲۸۲
۱۰	نوع خانواده (گسترده)	۲۷۸	۲۸۰
۱۱	عرض معابر	۲۷۸	۲۷۹
۱۲	تأمین روشنایی فضاهای شهری	۲۷۸	۲۷۹
۱۳	نحوه دسترسی به امکانات شهری	۲۷۸	۲۷۷

۲۷۳	وجود رنگ‌های آرامش‌بخش	۲۷۴	سازگاری میان کاربری‌ها	۱۴
۲۷۲	سازگاری میان کاربری‌ها	۲۷۴	وجود رنگ‌های آرامش‌بخش	۱۵
۲۶۹	شبکه دفع آب‌های سطحی	۲۷۰	شبکه دفع آب‌های سطحی	۱۶
۲۶۹	انطباق فرم و عملکرد	۲۷۰	انطباق فرم و عملکرد	۱۷
۲۶۷	فرایندهای جمعیتی	۲۶۶	فرایندهای جمعیتی	۱۸
۲۶۴	شهرت فضاها	۲۶۲	شهرت فضاها	۱۹
۲۶۰	میزان آشنایی زنان و بچه‌ها با فضاهای شهری	۲۶۲	اندازه و فرم فضا	۲۰
۲۶۰	میزان کاهش فضاهای جرم خیز توسط نیروی انتظامی	۲۶۲	میزان کاهش فضاهای جرم خیز توسط نیروی انتظامی	۲۱
۲۵۹	اندازه و فرم فضا	۲۵۸	تقویت و اقتدار جوامع برای خود مدیریتی	۲۲
۲۵۹	تقویت و اقتدار جوامع برای خود مدیریتی	۲۵۴	میزان آشنایی زنان و بچه‌ها با فضاهای شهری	۲۳
۲۵۴	وضوح و خوانایی	۲۵۴	وضوح و خوانایی	۲۴
۲۵۲	سازمان فضایی و نفوذپذیری	۲۵۴	سازمان فضایی و نفوذپذیری	۲۵
۲۴۹	میزان مشارکت مردمی	۲۵۰	میزان مشارکت مردمی	۲۶
۲۴۸	نظارت اجتماعی	۲۴۶	نظارت اجتماعی	۲۷
۲۴۷	میزان حس تعلق به مکان	۲۴۶	میزان حس تعلق به مکان	۲۸
۲۴۷	امنیت تردد زنان (وجود احساس امنیت زنان در ساعات خاص مانند شب و ساعات خاصی از روز)	۲۴۶	امنیت تردد زنان (وجود احساس امنیت زنان در ساعات خاص مانند شب و ساعات خاصی از روز)	۲۹
۲۴۶	میزان نظارت مدیران در ساخت و طراحی فضاهای عمومی	۲۴۶	میزان نظارت مدیران در ساخت و طراحی فضاهای عمومی	۳۰
۲۴۲	توسعه اجتماعات محلی	۲۴۲	توسعه اجتماعات محلی	۳۱
۲۳۶	نوع کاربری	۲۳۴	تراکم جمعیتی	۳۲
۲۳۵	تراکم جمعیتی	۲۳۴	نوع واحد مسکونی، ویلایی/ آپارتمانی	۳۳
۲۳۵	وجود جاذبه‌های جذاب در محیط	۲۳۴	وجود جاذبه‌های جذاب در محیط	۳۴
۲۳۴	نوع واحد مسکونی، ویلایی/ آپارتمانی	۲۳۴	نوع کاربری	۳۵
۲۲۵	آسایش بصری و محیطی	۲۲۲	آسایش بصری و محیطی	۳۶
۲۱۷	اشتغال زنان و جوانان در فضاهای امن	۲۱۴	اشتغال زنان و جوانان در فضاهای امن	۳۷
۲۰۷	ایجاد فضاهای عمومی شاد و پایدار با اجتماعات شهری یکپارچه	۲۰۶	ایجاد فضاهای عمومی شاد و پایدار با اجتماعات شهری یکپارچه	۳۸

منطق سناریوهای مدیریت فضاها از منظر امنیت

سناریوهای مدیریت امنیت در فضاهای شهری بر پایه رویکرد قیاسی-استقرایی بوده و از روش نگاشت چهار سناریو بهره می‌گیرد. کارگروه سناریو تمامی عدم قطعیت‌های کلیدی را مرور کرده و بر دو عدم قطعیت کلیدی که به‌طور ویژه متناسب بودند، متمرکز شد. کارگروه بر سر «شهر امن» و «امنیت پایدار» به‌مثابه عدم قطعیت‌های کلیدی برای ساختن ماتریس سناریو به توافق رسید (شکل ۲).

شکل ۲: فضای تشکیل دهنده سناریوها

معرفی آینده‌های محتمل

سناریوی اول (شهر ایده‌آل):

شهر خرم‌آباد در سال ۱۴۰۴ شهری امن و پایدار است. دستیابی به چنین فضایی آرزوی دیرینه برنامه‌ریزان، مدیران، مسئولان و شهروندان بوده است. تحقق شهر امن و ایده‌آل، مستلزم بالا رفتن شاخص‌های کیفیت زندگی، ایجاد فضای امن، پایدار، سرزنده و زیست پذیر است. با وجود این، داشتن احساس امنیت در فضاهای شهری بسترساز توسعه پایدار جوامع انسانی می‌گردد. دست یافتن به شهر آرمانی و ایده‌آل در گرو حفظ و تأمین امنیت و تحقق احساس امنیت شهروندان است. بالا رفتن اعتماد شهروندان به یکدیگر و دستگاه‌های اجرایی تأمین امنیت، برخورداری از حمایت اجتماعی، احساس فقدان تهدید در جامعه، فقدان ترس‌های روان‌شناختی، تأمین ایمنی فضاهای سکونتی و کاری، طراحی ایمن و امن فضاهای مسکونی منجر به بالا رفتن احساس امنیت شهروندان شده است. در طول زمان مسائل امنیتی با نهایت دقت، برنامه‌ریزی و مدیریت شده است. وجود فضایی امن و ایمن در افق ۱۴۰۴ به دلیل تدوین برنامه‌های جامع و اجرای مناسب آن‌ها، هم‌چنین کارآمدی مسئولان و نیروی انتظامی شهر خرم‌آباد می‌باشد.

عملکرد و سرعت عمل مناسب نهادها و شهر سازان و مدیران شهری به همراه مشارکت خوب مردم و نیروی انتظامی در ایجاد فضایی امن و به دور از انواع ناپهنجاری‌های اجتماعی سبب شده که تا شهروندان و ساکنان شهر خرم‌آباد وضعیت خیلی مناسب‌تری داشته باشند و این وضعیت باعث ارتقا کیفیت زندگی، زیست‌پذیری، سرزندگی و نشاط آن‌ها گردیده است. با این اوصاف، کاهش موازی‌کاری‌ها بین نهادها و مشارکت کل ارگان‌ها و کاهش مجمع‌الجزایری ارگان‌ها نقش بسزایی در ارتقای امنیت فضاهای شهری داشته است. در صورت وجود موازی‌کاری و سایر عوامل در افزایش فضای ناپایدار و ازهم‌گسیختگی فضاها و در نتیجه باعث نزول امنیت در این فضاها و ساختار آن‌ها خواهد شد. با وجود این، ارتقاء امنیت، ایمنی و احساس امنیت منجر به افزایش رضایت شهروندان و بالا رفتن سطح سرمایه اجتماعی در این شهر شده است.

با توجه به عوامل فوق، برقراری امنیت در سازمان فضایی شهرها و برخورداری ساکنان و شهروندان شهر خرم‌آباد از احساس امنیت در تمامی ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی نقش بسزایی دارد چون پارادایم امنیت، یکی از مؤلفه‌های پایدار در فضاهای شهری قلمداد می‌شود که این امر افزایش رضایت‌مندی شهروندان و شکل‌گیری سرمایه‌های اجتماعی را یدک خواهد کشید. بنابراین، شناسایی نقاط جرم خیز و آسیب‌های اجتماعی و برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب آن برای کاهش این نقاط و آسیب‌ها، توانسته است بهره‌مندی ساکنان و شهروندان برای افزایش کیفیت زندگی، رشد و توسعه مناسبی از تمامی ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی و غیره داشته باشند.

وجود زنان نیز در عرصه فضاهای شهری نیز به دلیل برنامه‌ریزی و مدیریت مناسبی در جایگاه بهتری نسبت به گذاشته قرار گرفته است. این قشر به دلیل ویژگی‌های جسمی و روحی خاص خود نسبت به مردان احساس امنیت کمتری دارند. به همین خاطر در این افق ۱۴۰۴ برنامه‌ریزی طوری صورت گرفته که این اقشار در کل فضاهای شهری خرم‌آباد با امنیت مناسب به فعالیت‌ها و کار روزمره خود را انجام بدهند. وجود افزایش احساس امنیت در این اقشار باعث می‌شود که ارتقای الگوی فعالیت اجتماعی مؤثر و در نتیجه مشارکتی بهتر در صحنه‌های اجتماعی به سرانجام برسانند. لذا فقدان احساس امنیت زنان در این فضاها مشارکت کامل آن‌ها را در اجتماع تا حد ممکن محدود می‌کند و علاوه بر آسیب‌های روانی فرد بر خانواده‌ها، در نهایت در کل جامعه تأثیرگذار خواهد بود. بنابراین ضرورت ایجاد فضایی امن و به دور به از ناهنجاری‌های اجتماعی در افق ۱۴۰۴ برای تمامی اقشار جامعه (زنان، مردان، کودکان و...) یک دغدغه و اهمیت فوق‌العاده برای تمامی ارگان‌ها و سازمان‌های تصمیم‌گیر بوده است.

سناریوی دوم (حباب خالی):

امنیت انسانی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاهی تلقی می‌شود به نحوی که محور اصلی توسعه پایدار در قرن حاضر را شکل می‌دهد، امنیت شغلی، اجتماعی، سلامت روان و زیست‌محیطی از ابعاد امنیت انسانی است. یک شهر سازمان‌یافته با مدیریت مناسب و کارآمد می‌تواند امنیت مناسبی برای شهر خرم‌آباد به ارمغان آورد. این شهر به دلیل برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد در سال ۱۴۰۴ توانسته است تغییرات فضایی مناسبی در تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و مدیریتی پیدا کند. در واقع امنیت در فضاهای شهری یکی از مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت زندگی و کیفیت فضا محسوب می‌شود و به‌رغم اینکه مسئله امنیت در هر جامعه یک مقوله پیچیده و دارای ابعاد متنوع و متعدد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. با وجود این، تغییرات مناسب در پی افزایش امنیت شهروندان و ایجاد فضاهای با امن از منظر توسعه پایدار و دستیابی به شهر انسان‌محور در راستای افزایش کیفیت زندگی، پایداری در تمامی ابعاد مذکور در ساختار و سازمان فضایی شهرها نقش کلیدی داشته است. به‌هرحال فضاهای عمومی شهری به‌عنوان کانون که اقشار مختلف مردم (زنان، مردان، کودکان، پیرمردان و...) در آن حضور دارند، طراحی و مدیریت آگاهانه در افق ۱۴۰۴ روی آن صورت گرفته است، تا بتواند رضایت اقشار مذکور را جلب نمایند. ارتقای امنیت محیطی در این فضاها باعث گردیده تا آسایش شهروندان نسبت به سال‌های قبل فراهم شود. در همین راستا، محیط فضاهای شهری خرم‌آباد طوری طراحی شده که موجب بهبود نظارت مدیران و مشارکت بالای مردم در کاهش فضاهای ناامن شهری شده است. این عمل به دلیل وجود برنامه‌ریزی‌های متعدد مدیران و سازمان‌های مردم‌نهاد نقش مؤثری در ارتقای این امنیت داشته است.

لذا ضعف عملکردی ناشی از سو مدیریت شهرسازان و برنامه‌ریزان شهری و عدم همکاری نیروهای انتظامی و افزایش تفرق سازمانی همه موارد دست‌به‌دست هم داده تا فضایی ناامنی بر تمامی ابعاد شهر خرم‌آباد سایه بیندازد. در همین راستا، عدم توجه به مؤلفه‌های امنیت شهری در فضاهای پایدار شهری، باعث کاهش کیفیت زندگی در نتیجه عدم رضایت‌مندی شهروندان را به دنبال دارد. از طراحی و فضاهای ساخته‌شده و عدم توجه به سرمایه‌های اجتماعی و مشارکت آن‌ها نقش مؤثری در کاهش امنیت در تمامی ابعاد سازمان فضایی شهر خرم به وجود آورده است.

در کنار عوامل فوق، ضعف بیکاری و نبود کارخانجات سنگین و نیمه سنگین نقش مؤثری در افزایش بیکاری داشته است. منتها رونق گردشگری که یکی از منابع درآمد پایدار برای شهر خرم‌آباد می‌تواند تلقی شود ولی به دلیل ضعف مدیریت و کاهش وضع نگران‌کننده امنیت در فضاهای عمومی شهری باعث کاهش تعداد ورود گردشگران داخلی و خارجی شده است و این فرصت‌ها که منفعت‌های بالقوه تلقی می‌شوند به دلیل کاهش امنیت و نبود مدیریت برای برون‌رفت از این وضعیت، به یک ضعف اساسی پیش‌روی مدیران و سازمان‌های تصمیم‌گیر در امور شهری تلقی می‌شود. در همین راستا، فراهم آوردن چنین فرصتی برای دستیابی به توسعه و درآمد پایدار در تمامی ابعاد با توجه به کاهش نقش گردشگری در سازمان فضایی شهر در آینده کم خواهد بود.

سناریوی سوم (حباب در حال پر شدن):

با فراگیر شدن بحث امنیت در بین مسئولان و نهادهای تصمیم‌گیر و سیاست‌گذار در مسائل و پیرامون شهرها، شاهد گسترش شهروندان در مکان‌های عمومی شهر هستیم. ساکنین شهر خرم‌آباد زمان بیشتری را برای اوقات فراغت در مکان‌های عمومی صرف می‌کنند. همچنین علاقه‌مندی ساکنان و شهروندان به مکان‌های عمومی مانند قلعه فلاک افلاک، پل شاپوری شکسته، بقعه باباطاهر، مجموعه توریستی مخمل کوه، دریاچه کیو و غیره برای مسئولان رو به‌روز قابل‌لمس‌تر می‌باشد و شهروندان زیادی تمایل بیشتری برای گذران خود از این عرصه‌ها هستند. در این فضاها توسعه فعالیت اجتماعی مشاهده می‌شود. در واقع این فضاها مکانی برای ظهور و بروز زندگی شهری و فضاهایی برای انواع فعالیت‌ها و تعاملات اجتماعی در جهت زندگی سالم هستند. این مکان‌ها باید پتانسیل حضور گروه‌های مختلف اجتماعی را در جامعه فراهم آورد و شرایطی را مهیا سازند تا همه شهروندان اعم از زنان و مردان، خردسالان، پیرمردان و غیره از آن لذت ببرند. با وجود این، امنیت در فضاهای عمومی یک شهر، سرزندگی و پویایی فضا را به دنبال خواهد داشت. منتها زیرساخت‌ها و روساخت‌ها پاسخگویی کاربران مشتاق نیستند و به حد کافی توسعه نیافته‌اند، این توسعه نیافتگی امکان حضور گردشگران داخلی و خارجی و مشارکت مردم را دچار مخاطره کرده است. زیرا امروزه در کنار حباب‌های مانند افزایش جمعیت، بیکاری، فقر، حاشیه‌نشینی، برهم خوردن تجانس فرهنگی و قومی که در فضاهای شهر در حال پر شدن هستند و همچنین نبود برنامه‌ریزی و اولویت‌های مناسب جهت سرویس‌رسانی مناسب به مکان‌های عمومی جهت حضور شهروندان خرم‌آباد، عابران و گردشگران داخلی و خارجی باعث گردیده است که نگاه همه‌جانبه و آینده‌نگرانه لازم برای آن صورت نگیرد.

چنین کژ مدیریتی مدیران، مسئولان و نبود امنیت در مکان‌های عمومی، یکی از مهم‌ترین عوامل کاهش جذابیت شهروندان و عدم سرزندگی فضاها در شهر خرم‌آباد محسوب می‌شود. فضاهای عمومی شهر خرم‌آباد به واسطه عدم حضور شهروندان و عابران به‌مرور زمان، ابعاد اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی خود را از دست داده‌اند. همچنین این فضاها غالباً نیاز شهروندان و عابران را پاسخگو نبوده و مردم آن تنها به فضاهای شهری به‌عنوان مسیری برای گذر می‌نگرند. فضاهای نامناسب شهری در سال ۱۴۰۴، فضاهای بی‌دفاع و محلات ناامن به‌عنوان مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده امنیت شهری و کاهش‌دهنده مشارکت اجتماعی شهروندان به شمار می‌آید؛ لذا توجه به مسئله تأمین امنیت و فراتر از آن ایجاد احساس امنیت در تمامی ابعاد از مهم‌ترین و ضروری‌ترین اقداماتی است که لازم است در برنامه‌ریزی و طراحی محیط‌های مصنوع شهری مورد توجه معماران و شهرسازان قرار گیرد. با وجود این، برقراری امنیت در ساختار این شهر و برخورداری شهروندان از احساس امنیت و آرامش، اهمیت فزاینده‌ای در کاهش حباب‌ها دارد.

سناریوی چهارم (حباب در حال انفجار):

با نظر به استفاده روزافزون از فضاهای عمومی، توجه و حساسیت مردم نسبت به ایمنی و حفظ حریم شخصی آن‌ها در این فضاها افزایش یافته است. شهروندان شهر خرم‌آباد دیگر به‌سادگی به هر مکانی عمومی سفر نمی‌کنند و برای حضور و فعالیت و خوش گذرانی در این مکان‌ها توجه بیشتری به میزان امنیت آن دارند. چون گسترش فیزیکی و اجتماعی بی‌رویه در شهرها و تبدیل شدن آن‌ها به مراکز نا همگن جمعیتی، اجتماعی، فرهنگی و سایر ناهنجاری‌های شهری و اجتماعی و فقر اقتصادی در حال گسترش و انفجار در فضاهای عمومی شهرها هستند. وجود چنین حباب‌های در حال گسترش و انفجار باعث گردیده که شهروندان زیادی به مسئله امنیت توجه کنند. یک فضای شهری مناسب با کاهش حباب‌های مذکور باید بتواند تا حد زیادی تأمین‌کننده امنیت گروه‌های مختلف استفاده‌کننده باشد. وجود فضاهای عمومی سرزنده یکی از علائم وجود سلامت اجتماعی-کالبدی در شهرها می‌باشد. در واقع امروز میزان موفقیت این فضا با وجود حباب‌های در حال انفجار با توجه به اندازه‌گیری تعداد زنان و مردان

استفاده‌کننده و تنوع ویژگی‌های افرادی که از مکان‌ها همراه با احساس امنیت و آرامش، فعالیت می‌کنند مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. لذا کاهش امنیت در تمامی ابعاد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و غیره باعث گردیده که این مکان‌ها برای شهروندان شهر خرم‌آباد به مکانی غریب و ناآشنا مبدل گردد. در بین اقشار مختلف شهر خرم‌آباد بخصوص بخش زنان، ترس از بزه، مورد تعرض قرار گرفتن یا رفتارهای غیر مدنی و مورد خشونت واقع شدن از مهم‌ترین تهدیدات پیشروی این قشر ضعیف می‌باشد. چنین حباب‌های هرروز در حال گسترش و انفجار هستند. این امر یکی از موانع مهم حضور چنین اقشاری در فضاهای شهری شده است. همچنین ترس از جرم باعث کاهش تحریک و آزادی افراد شده و باعث کاهش فعالیت اجتماعی آن‌ها در این فضاها گردیده است.

در شهر خرم‌آباد به دلیل عدم توجه مسئولان محیط‌های نامطلوب شهری در حال افزایش بوده و حباب‌های حاصل از آن در بزرگ شدن و انفجار هستند و مشکلات بسیاری را برای امنیت شهروندان ایجاد کرده و زمینه رشد آسیب‌های اجتماعی و بروز جرم را برای شهروندان مهیا نموده است. باوجوداین، با گسترش این آسیب‌ها و وجود حباب‌های حاصل از آن، امنیت رنگ‌باخته و باعث افزایش نرخ جرائم می‌شود. در نتیجه مردم در کنش‌های اجتماعی محتاطانه عمل کرده در نتیجه احساس ناامنی در جامعه افزایش می‌یابد.

نتایج

امروزه توجه به مفهوم امنیت شهروندان و روش‌های ارتقای آن، به‌عنوان یکی از اولویت‌های اساسی برنامه‌ریزان و تئوری پردازان شهری تبدیل شده است. بدیهی است که بدون ایجاد امنیت، نمی‌توان انتظار کارایی ساختار شهری به مثابه سیستمی از اجزا و عناصر برای سکنی‌گزینی شهروندی‌زندگی همراه با رفاه و کرامت انسانی، را داشت. آینده‌پژوهی در فرآیند برنامه‌ریزی شهری جایگاه ویژه‌ای دارد که ضرورت تدوین چشم‌انداز آینده امنیت شهری را رقم می‌زند. واقعیت امر این است که برنامه‌ریزی برای آینده بر اساس نیازهای فعلی و یا کمبودهای خدماتی وضع موجود، چارچوب توسعه مناسبی برای حضور موفق در جهان آینده نیست و برای ایفای نقش مؤثر در آینده ضروری است. به‌طور جدی پیش‌برنامه‌های توسعه و تحولات آینده بر اساس مگاترندها سناریوسازی شده و متناسب با قابلیت‌ها و توانمندی‌های جامعه به واکاوی مسائل چالش برانگیز و برنامه‌ریزی برای حضور موفق در آینده اقدام گردد. بر همین مبنا، امروزه در برنامه‌ریزی و مدیریت فضاهای شهری از جمله امنیت این فضاها برای شهروندان با به‌کارگیری مدل‌های جدید توسعه می‌تواند به فضایی پایدارتر در آینده و سال‌های آتی منجر گردد. با وجود این، هیچ‌کسی نمی‌تواند آینده را با قطعیت بداند، اما افراد می‌توانند شرایط آینده را تجسم کرده و با در نظر گرفتن برخی فرضیه‌ها یا به‌عبارت دیگر برخی قضاوت‌ها، برنامه‌هایی برای آینده تهیه کنند. برخی از فرضیه‌ها درباره آینده به احتمال بسیار زیاد درست از آب در می‌آیند.

اگر بپذیریم که آینده چون هنوز قطعیت نیافته، هرگز قابل‌شناسایی کامل نیست، به‌جای آن‌که از صاحب‌نظران، مدیران و متخصصین امر بخواهیم نظر اجماعی خود را در پیش‌بینی آینده در اختیار ما قرار دهند یا به روش‌های پیچیده آماری برای پیش‌بینی متوسل شویم باید با در نظر گرفتن آینده‌های ممکن و آینده‌های محتمل ابتدا بر مبنای اطلاعات خود از روندها و به‌ویژه پدیده‌های در حال ظهور، مجموعه وضعیت‌های ممکن در آینده را ترسیم و سپس درباره احتمال وقوع آن‌ها بحث نمود. این دستورالعمل عصاره روش موسوم به سناریو پردازی است. در نتیجه در این پژوهش، با توجه به روندها، اقدام به تدوین چهار سناریو گردید. هر کدام از این سناریوها برای افق ۱۴۰۴ در شهر خرم‌آباد در نظر گرفته شد و هر کدام از آنها بیانگر نتایج متفاوتی از وضعیت شهر خرم‌آباد هستند. در نتیجه برای اینکه به یک وضعیت مطلوب و ایده‌آل رسید باید برنامه‌ریزی و مدیریت یکپارچه بین سازمان‌ها و نهادهای تأمین‌کننده امنیت در فضاهای عمومی و شهری صورت بگیرد تا به سناریوی مطلب نزدیک‌تر گردد.

پیشنهادها:

- لذا از آنجا که هر نوع احتمال تحقق سناریوهای مذکور به برنامه‌ریزی و مدیریت منسجم و کارآمد متکی است به همین خاطر برای نزدیک شدن و احتمال تحقق پیدا کردن سناریوی اول (امن و پایدار) راهبردهای برای بهبود وضعیت مدیریت و برنامه‌ریزی در زیر برای این سناریو پیشنهادهایی ارائه می‌گردد:
- نظارت اجتماعی بر فضاها در زندگی روزمره؛
  - تقویت حس تعلق به مکان اجتماعی و جغرافیایی؛
  - ترغیب به حضور مردم در فضاهای شهری؛
  - ترغیب بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در فضاهای عمومی با افق و چشم‌اندازهای بلندمدت؛
  - حذف فضاهای بدون دفاع شهری و جان بخشیدن به فرم، فضا و کالبد عاملی فضاهای بدون دفاع شهری از طریق راهبردهای راهبرد سازمان‌دهی، راهبرد مکان‌یابی و راهبرد طبیعی (محیطی)؛
  - بهبود کیفیت شبکه معابر و حذف موانع فیزیکی و کاربری مزاحم در طول مسیر پیاده‌روها؛
  - افزایش میزان نفوذپذیری و قابلیت دسترسی به فضاهای شهری؛
  - کنترل دسترسی (کاهش دسترسی مجرمان) از طریق نظارت عمومی بر معابر و مسیرهای دسترسی به اماکن و فضای شهری؛
  - بالا بردن شدت فعالیت‌ها و مردم در فضاهای شهری (حذف مناطق کور و راکد شهری)/فعال نمودن اقتصاد شبانه (رستوران، سینما و ...)
  - تحقق امنیت پایدار شهری درگرو توجه به ابعاد مختلف توسعه پایدار و درنهایت کاهش نابرابری‌ها و رفع عدم تعادل در سیستم شهری است.

قدردانی

به خاطر حسن توجه داوران و اعضای کمیته علمی همایش ملی «آینده‌نگاری حوزه علوم جغرافیایی و مطالعات شهری - منطقه‌ای» که این اثر را به عنوان مقاله برتر آن همایش انتخاب نمودند، قدردانی به عمل می‌آید.

منابع

- پورموسوی، سیدموسی؛ سالاری سردری، فرضعلی؛ علی‌زاده، سیدانا؛ بیرانوندزاده، مریم؛ شاهینی‌فر، مصطفی (۱۳۹۴). *بررسی تاثیر ساختار فیزیکی - کالبدی فضاهای شهری بر امنیت محیطی (مطالعه موردی: منطقه ثامن شهر مشهد)*. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۷، شماره ۳، صص ۴۷۶-۴۶۳.
- بختیاری مقدم، حسن؛ رستمی، محمود (۱۳۹۱). *تأثیر آینده‌پژوهی بر برنامه‌ریزی راهبردی در سازمان‌های امنیتی*. فصلنامه امنیت پژوهی، سال ۱۱، شماره ۳۷، صص ۱۱۵-۸۹.
- خزائی، سعید (۱۳۸۶). *آینده‌پژوهی، مفاهیم و ضرورت‌ها*. سایت کشف آینده.

خضیری عفاوی، ندا؛ مظهری، محمد ابراهیم؛ مکی نبیری، ثریا (۱۳۹۴). *تدوین احکام طراحی فضای پیاد هرو با تأکید بر افزایش امنیت شهری مطالعه موردی: بلوار گلستان شهر اهواز*. مطالعات شهری، دوره ۴، شماره ۱۵، صص ۸۰-۶۹

ذبیحی، حسین؛ لاریمیان، تایماز؛ پورانی، حمیده (۱۳۹۲). *ارائه مدل تحلیلی برای ارتقاء امنیت شهری از طریق رویکرد امنیت طراحی (SBD) (مطالعه موردی: منطقه ۱۷ شهرداری تهران)*. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، دوره ۵، شماره ۱۷، صص ۱۳۶-۱۱۹.

رفعیان، محسن؛ مویدی، محمد؛ سلمانی، حسن؛ توانگر، لیلا (۱۳۹۱). *ارزیابی احساس امنیت شهروندان با رویکرد منظر شهری (نمونه موردی: محله اوین)*. فصلنامه شهر ایرانی اسلامی، دوره ۲، شماره ۸، صص ۶۴-۵۱.

ساروخانی، باقر؛ نویدنیا (۱۳۸۵). *امنیت اجتماعی خانواده و محل سکونت در تهران*. رفاه اجتماعی، دوره ۶، شماره ۲۲، صص ۱۰۷-۸۷.

سبحانی، نوبخت؛ سعیدی فرد، فرانک؛ جنگی، حسن؛ جعفری، معصومی (۱۳۹۵). *تحلیل شاخص‌ها و ابعاد توسعه پایدار محله‌ای در راستای ارتقای امنیت شهری (مطالعه موردی شهر شاهین‌دژ)*. پژوهشنامه جغرافیایی انتظامی، دوره ۴، شماره ۱۴، صص ۸۸-۵۱.

صادقی، نگین؛ ذبیحی، حسین؛ اسلامی، سیدغلامرضا (۱۳۹۴). *مقایسه تطبیقی مکان یابی فضای سوم و نقشه‌سنجی احساس امنیت در فضای شهری (نمونه موردی شهر اصفهان)*. برنامه‌ریزی فضایی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۱۱۵-۹۳.

ساسان‌پور، فرزانه؛ آزادبخت، احسان (۱۳۹۳). *کاربرد روش آینده‌پژوهی در حکمروایی خوب شهری*. ششمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری با تأکید بر مؤلفه‌های شهر اسلامی، ۲۱ و ۲۲ آبان‌ماه، مشهد.

سبحانی، نوبخت (۱۳۹۶). *سناریوهای مدیریت یکپارچه حریم پایتخت با رویکرد آینده‌پژوهی*. پایان‌نامه به راهنمایی فرزانه زیویار. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.

زندحسامی، حسام؛ شهرام فر، شیوا (۱۳۹۵). *شناسایی ابعاد مؤثر بر آینده‌نگاری برنامه ریزی شهری با رویکرد اقتصادی (مطالعه موردی: توسعه پایدار شهر قزوین)*. اقتصاد و مدیریت شهری، سال ۴، شماره ۳، صص ۷۳-۵۵.

لطفی، صدیقه؛ بردی‌آمرادنژاد، رحیم؛ ساسانی‌پور، محمد (۱۳۹۳). *بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی (مطالعه موردی کلانشهر شیراز)*. فصلنامه برنامه‌ریزی شهری، دوره ۵، شماره ۱۹، صص ۳۲-۱۷.

قزایی، فریبا؛ راد، نفسیه؛ رشیدپور جهانبانی؛ نازیلا (۱۳۸۹). *بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری (نمونه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران)*. آرمان‌شهر، دوره ۳، شماره ۴، صص ۳۲-۱۷.

مختاری، مریم؛ بلالی، اسماعیل؛ میرفردی، اصغر؛ حسینی‌اخر، سیدمعصومه (۱۳۹۱). *بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در شهر یاسوج*. پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی. دوره ۱، شماره ۲، صص ۴۰-۲۱.

امیری، حکمت (۱۳۹۲). *جایگاه شهرسازی در قانون و مدیریت شهری سازمان منطقه آزاد کیش*. تهران: اولین همایش ملی شهرسازی و نظام مهندسی ساختمان در کشور.

مقیمی، ابوالفضل (۱۳۹۴). *معرفت شناسی آینده‌پژوهی در رویکردهای نظری به برنامه‌ریزی شهری، معماری و صنعت ساختمان*. مدیریت شهری، دوره ۱۴، شماره ۳۸، صص ۱۰۴-۷۵.

مویدی، محمد؛ علی نژاد، منوچهر؛ نوایی حسین (۱۳۹۲). *بررسی نقش مولفه‌های منظر شهری در ارتقای سطح احساس امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه مورد مطالعه: محله اوین تهران)*. مطالعات امنیت اجتماعی، دوره ۱، شماره ۳۵، صص ۱۹۱-۱۵۹.

میرمحمدتبار، سید احمد؛ مجدی، علی اکبر؛ بنیاد، لیلی (۱۳۹۵). *بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان (فرا تحلیلی از تحقیقات موجود)*. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، دوره ۱۴، شماره ۴، صص ۱۵۶-۱۲۳.

نعیم‌یاوری، مجید؛ تقی‌زاده، علیرضا (۱۳۹۱). *آینده‌پژوهی پلیس، رهیافتی نو برای تحقق امنیت اجتماعی*. اولین همایش ملی آینده‌پژوهی، صص ۱۰-۱.

Foster, S. Knuiman, M., Villanueva, K., Wood, L., Christian, H., Giles-Corti, B (2014). *Does walkable neighbourhood design influence the association between objective crime and walking?* International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 11, 100-110.

Gavigan, J. P., Scapolo, F (2001). *A practical guide to regional foresight: FOREN*. Sviluppo Italia Michele Capriati, Teresa Di Bartolomeo, pp1-132.

Kameoka. A., Yokoo, Y., Kuwahara, T (2004), *A Challenge of Integrating Technology Foresight and Assessment in industrial Strategy Development and Policymaking*. Technological Forecasting and Social Change, 71(6), 579-598.

Schneider, R.H., Kitchen, T (2013). *Putting crime prevention through environmental design into practice via planning systems: a comparison of experience in the US and UK*. Built Environment, Publisher: Alexandrine Press, 39(1), 9-30,

Shankar, R., Shah, A (2003). *Bridging the economic divide within countries - a scorecard on the performance of regional policies in reducing regional income disparities*. World Development, pp:1410-1432.

Zedner, L (2007). *Democracy, society and the government of security*. Theoretical Criminology, Vol.11, 137-140.